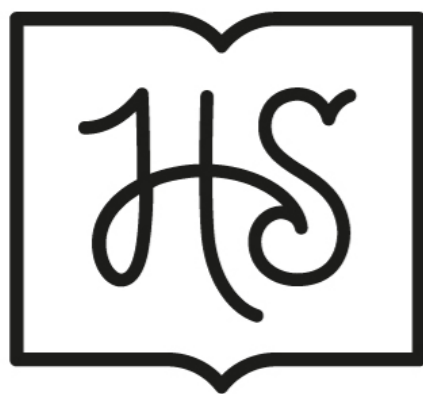

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2020

Ročník / Volume 6

Praha / Prague 2020

Historia scholastica

Č. / No. 2/2020

Roč. / Vol. 6

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Martin Holý, Ph.D. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

Mgr. Magdaléna Šustová (Muzeum hlavního města Prahy)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Prof. Dr. Marcelo Caruso (Humboldt Universität Berlin)

Prof. Dr. Lucien Criblez (Universität Zürich)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčková, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Výkonná redaktorka / Executive Editor:

Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatelé / Publishers:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, www.tul.cz

IČ 46747885

ISSN 2336-680X

Časopis **Historia scholastica** je vydáván dvakrát ročně. Toto číslo bylo publikováno v prosinci roku 2020.

Časopis **Historia scholastica** je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO a ERIH Plus.

RECENZE:

Řeháček, Karel, 2019. *Jménem národa a pro národ! České školství v národnostně smíšených oblastech jihozápadních Čech v letech 1880–1945*. Praha: viaCentrum, 297 s.

ISBN 978-80-87646-27-4.

Tomáš KASPER^a

^a Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra pedagogiky a psychologie, Česká republika

Publikace Karla Řeháčka z roku 2019 *Jménem národa a pro národ. České školství v národnostně smíšených oblastech jihozápadních Čech v letech 1880–1945* shrnuje dlouhodobé výzkumy autora, které jsou zaměřeny na mapování a analyzování menšinového českého školství v Rakousku-Uhersku, v samostatné meziválečné Československé republice i v období protektorátu. Jeho pozornost je regionálně zaměřena na oblast jihozápadních Čech. Přesto lze autorovy výzkumné výstupy zobecnit a číst je jako „výpověď“ o celkové problematice menšinového školství po roce 1880 v českých zemích monarchie a později v Československu. Autor vychází z dlouhodobého a systematického studia archivních pramenů – jak regionálních, tak i fondu Ústřední matice školské v Národním archivu v Praze.

Publikace je členěna do obsáhlejší úvodní části a následně do pěti částí. V úvodu autor vymezuje metodologické uchopení problematiky, částečně uvádí domácí a zahraniční sekundární literaturu k řešenému tématu a specifikuje primární prameny, z nichž čerpá. V první části je poukázáno na milníky vývoje českého menšinového školství před rokem 1918, v druhé části po roce 1918 a v třetí části v období okupace, protektorátu a krátce po osvobození. Čtvrtá a pátá kapitola (z hlediska počtu stran nejobsáhlejší) zaujímají v knize centrální postavení a věnují se chronologicky vývoji menšinového školství (čtvrtá kapitola) a vybraným exkurzům do života menšinových škol (pátá kapitola) v jihozápadních Čechách. Čtvrtá kapitola se opírá o archivní prameny dokládající početní „vzestup“, „peripetie“ vzniku a vývoje českých menšinových škol. Pátá kapitola si všímá postavení menšinového učitele a vztahu širší veřejnosti (rodičovské, místní samosprávy) k práci a „apelům“ menšinového učitele. Dále je tematizována otázka mecenášství a podpory menšinových škol, ale i tzv. boj o žáka menšinové školy a spory české menšiny (nejen) v školské otázce.

Jak je zřejmé z tohoto výčtu oblastí, jimž je věnována badatelská pozornost, autor postihuje významné a podstatné oblasti výzkumu menšinového školství. Předložená historicko-pedagogická reflexe uvede čtenáře do všech významných rovin „života“ menšinových škol

a jejich fungování v „mikrokosmu“ vesnic a obcí a rovněž ve „vysoké politice“ národnostního česko-německého boje v období monarchie, či „složitého střetávání“ Čechů a Němců v meziválečném Československu. Čtenář ocení, že mu není „zamlčeno“ období protektorátu a rovněž že může nahlédnout do diskuse, praktik a cílů tehdejších aktérů po roce 1945. Autor se „vypořádává“ s rekonstrukcí a analýzou vybraných oblastí výzkumu zejména na základě detailní rekonstrukce archivních pramenů. Současně v úvodní části nastínil základní rámec (legislativní, institucionální), v němž se odvíjela diskuse i realizace záměrů, cílů „národních agitátorů“ menšinového školství. Rovněž autor nastiňuje možnosti uchopení problematiky – odkazuje na práce analyzující „obrané“ či „ochranářské“ národní spolky (J. Balcarová, P. Haslinger) a zasazuje tematiku školství do širší historické diskuse (V. Kural, J. Křen, J. Kořalka, O. Urban). Autor výrazněji neupozorňuje na práce a metodologické pohledy zdůrazňující dekonstrukci „česko-německého národnostního boje“ a jeho podoby v školské a kulturní oblasti druhé poloviny 19. století a první poloviny 20. století (P. Judson, M. Rozenblith, T. Zahra, C. Nolte). Díky tomu se čtenáři dostává obraz, který se drží primárních pramenů, z nichž ale není jednoduché v textu vystoupit a zeptat se: proč bylo tolik energie a materiálních statků vydáno „ve prospěch národa“ či proč se stalo národní soupeření a národnostní „boj“ ve školské oblasti každodenní realitou přelomu 19. a 20. století. Přesto, či právě proto by knize napomohla kapitola, která by upozornila na „logiku“ česko-německého národnostního soupeření, „boje“ o národní duši žáka a pomohla by tak poodkrýt škálu praktik a akulturačních mechanismů člena menšiny/většiny v národnostně smíšených oblastech v době vyhocené nacionální rétoriky a upevňování národních pozic.

Autor upozorňuje na činnost německé ekvivalentní ochranářské organizace (Deutscher Schulverein, po roce 1918 Deutscher Kulturverband), ale jeho činnost a činnost Ústřední matice školské hodnotí a analyzuje především v optice snah o rozvoj českého národního života a německého úsilí o jeho oslabení, respektive potlačení. Bylo by však zajímavé se na činnost obou spolků podívat i z pohledu procesů konstruujících národní uvědomění a samozřejmě dokládajících i nacionální šovinismus. Pak by i „nasazení či utrpení“ českých menšinových učitelů v náročných materiálních i kulturních podmínkách tehdejšího pohraničí bylo z hlediska jejich motivace dynamičtěji ukotvené. Rovněž prostředky finančního zabezpečení Ústřední matice školské, respektive zřizování a chodu českých menšinových škol (prodej pohlednic, dárků, kalendářů aj.), ale i očividné mecenášství ve prospěch menšinových škol by byly lépe srozumitelné dnešnímu čtenáři zajímajícího se nově o danou problematiku. V době evropského sjednocování a oslabování národních identit při individuální i skupinové sebeidentifikaci již nemusí být tehdejší politické, ekonomické praktiky usilující o oslabení „národního protivníka“ a posílení „národního života“ samy za sebe vypovídající.

Čtenář jistě ocení, jak autor publikace dokládá tehdejší dobovou diskusi národních jednot, „ochranářských organizací“, které usilovaly o naplnění „svého základního cíle“ – záchranu dítěte pro národ. Autorovi se podařilo doložit a potvrdit hypotézu o významu Ústřední matice školské pro národní a školský rozvoj české menšiny v pohraničních oblastech jihozápadních Čech jak před rokem 1918, tak i po vzniku samostatného Československa. Autorovi se rovněž

podářilo podat detailní, faktograficky bohatý pohled na významný kulturně školský fenomén přelomu 19. a 20. století – menšinové školství. To vše činí z publikace hodnotný zdroj ke studiu a dalšímu výzkumu v oblasti menšinového školství. Publikace Karla Řeháčka *Jménem národa a pro národ. České školství v národnostně smíšených oblastech jihozápadních Čech v letech 1880–1945* představuje důležitou součást historického výzkumu k tématu utváření národních identit a konstrukcí obrazu národa, v němž rétorika a praktiky boje, stereotypní nahlížení „národního nepřítele“ dynamizovaly jazyk i činnost národních vůdců na obou stranách „stráže“. Knihu lze doporučit ke studiu jak historikům, tak i pedagogům analyzujícím širší obecně pedagogické a historicko-pedagogické souvislosti procesů výchovy a vzdělávání.